

Innovaatioympäristöjen tutkimuksesta ja sen evoluutiosta

MUSTIKKAMÄKI, NINA & MARKKU SOTARAUTA (2008; toim.). *Innovaatioympäristön monet kasvot*. 363 s. Tampere University Press, Tampere

Aluetieteilijät Nina Mustikkamäki ja Markku Sotarauta toimittivat arvioitavan teoksen juhlistamaan Tampereen yliopiston Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikön, Senten kymmenvuotista taivalta. Teoksessa tarkastellaan innovaatioympäristöjä ja niiden muutosta monisäikeisesti käsitteisiin ja teoriaan tukeutuen. Kirja on toiminut kurkistusaukkonani suomalaisen – ja erityisesti ”senteläiseen” – aluekehitysajatteluun. Näkemäni myötä pohdin, mitä kirja kertoo Senten tutkijoiden ja eräiden heidän verkostojensa edustajien ”itseuudistumisen kyvystä”. Arvioin lähinnä kokonaisvaikutelmaa.

Teoksesta huokuu Senten kollektiivisen oppimis- ja luomisprosessin henki. Tähän yhdistyy luontevasti lahtelaisissa, vaasalaisissa ja seinäjokelaisissa verkostoissa tehtävä tutkimus. Teoksessa rakennetaan viime vuosien muodikkaan käsitteistön – esimerkiksi kilpailukyvyyn, klusterin, innovaatiojärjestelmän – varaan uutta ajattelutapaa, joka auttaa jäsentämään muun muassa innovaatioympäristöjen moninaisuutta ja muutosta. Uusia teemoja ovat esimerkiksi ”itseuudistumisen kyky”, ”institutionaalinen yrittäjyys”, ”institutionaalinen muutos”, ”kehitysalusta” ja ”käytäntölähtöisyys”. Kansainvälisen trendin mukaisesti teoksessa työstetään institutionaalista ja erityisesti evolutionaarista lähestymistapaa. Toimittajien kirjoittamassa avausluvussa avainkäsitteinä esitellään esimerkiksi *variaatio*, *valinta*, *retentio*, *replikaatio*, *yhteisevoluutio*, *emergenssi*, *konvergenssi* ja *divergenssi*. Teosta leimaakin vahva akateeminen ”absorptiivinen kapasiteetti” (s.17); kirjoittajilla on erinomainen kyky omaksua ja soveltaa kansainvälisen monitieteisen innovaatiokeskustelun käsitteistöä.

Kollektiiviset toimijat, kuten yritykset ja aluekehitysorganisaatiot, ovat tuttuja tutkimuskohteita. Näiden osalta korostuu muun muassa Mika Kautosen vetoisuus alueiden yritysten ja innovaatioprosessien erityislaadun ymmärtämiseksi niin tutkimuksessa kuin aluekehittämi-

sessä ja innovaatiopolitiikassakin. Uusi piirre senteläisessä kollektiivisessä oppimisprosessissa on pyrkimys ymmärtää yksilön rooli muuttuvissa innovaatioympäristöissä. Sopivan teoreettisen kehikon kehittäminen yksilön, organisaation, yhteisön ja yhteiskunnan suhteiden tarkastelua varten tulee olemaan merkittävä tutkimushaaste. Sotarauta päästelee instituution, yrittäjyyden ja institutionaalisen yrittäjyyden teemoista melkoisen käsitteellisen rumpusoolon. Odotan suurella mielenkiinnolla, millaisiksi rytmikuviot hahmottuvat tämän verryttelyn jälkeen. Mustikkamäki selviää haasteesta hieman yksinkertaisemmalla käsitearsenaalilla. Hän esittelee yksilöiden välittäjärooleja bioteknologiaverkostossa. Lukija hahmottaa, mistä puhutaan.

Abstraktien käsitteiden ja sukulaiskäsitteiden jäljittäminen on kuin toisiaan halkovien ja vähin erin katoavien poronpolkujen seuraamista kuivassa kangasmetsässä. Herääkin kysymys, miksi empiiristä tutkimusta käsitellään niin vähän. Tampereellahan tehdään juuri vahvaa empiiristä aluetutkimusta. Päätellen, että tässäkin on ilmeisesti kyse kollektiivisesta oppimisprosessista: evoluutioteoreettiset käsitteet on valittu; variaatiota syntyy yhdistettäessä niitä muihin käsitteellisiin kokonaisuuksiin; ne muuntuvat senteläisessä yhteisevoluution prosessissa; niistä kehittyvä vähitellen jotakin uutta, joka luo joksikin aikaa vakiintuneen teoreettisen pohjan tutkimuksille. Tai jotenkin tähän tapaan?

Toimittajat olisivat voineet selkeyttää teosta esittelemällä käsitekehikon johdantoluvussa pääpiirteissään. Tämän jälkeen muiden lukujen kirjoittajat olisivat voineet täydentää sitä käsitteellisillä lisänäkökohdilla tai empiirisillä havainnoilla. Nyt kirjassa on melkoisesti toistoa ja päällekkäisyyttä. Ja lopuksi jää hieman levoton olo: mistä oli tarkalleen ottaen kyse?

Käsitteiden kehittyminen on tietysti tärkeää tutkimuksen pohjaa rakennettaessa. Teoksessa käytetään myös veikeästi asian ytimeen osuvia luovia käännöksiä. Suomalaista tiedeyhteisöä helpottaa esimerkiksi mainio ”paikallinen pörinä” (*local buzz*). Samanlaista helpotusta olisin

toivonut enemmänkin. Erikoissanaston nyanssien suomentaminen on vaikeaa, mutta tarkoittaakohan esimerkiksi liiketaloustieteestä omaksuttu ”absorptiivinen kapasiteetti” oleellisesti muuta kuin omaksumiskykyä?

Kirjaa lukiessani pohdin tieteen tekemisen eetosta Suomessa. Suomalainen yhteiskunta on yltänyt melkoiisiin saavutuksiin aikojen saatossa. Se on sukupolvi sukupolvelta kehittynyt ja tuottanut muun muassa monia sosiaalisia innovaatioita. Kilpailukykyluokituksen hienoisesta laskusta huolimatta (*The Global... 2009*) Suomi on vastikään luokiteltu maailman vauraimmaksi maaksi (*The Legatum... 2009*). Yleisesti ajatellaan, että Suomen talouden menestys tulevaisuudessa mahdollistuu vain uutta luomalla. Niinpä muun muassa Pekka Himanen vaatii ”absoluuttisen johtajuuden saavuttamista spesifeillä alueilla” (lainaus s. 146). Kun Suomen taloudessa tavoitellaan ”absoluuttista johtajuutta”, aluetieteilijät pohivat luonnollisesti, miten ja millaiset suomalaiset innovaatioympäristöt tällaista ”johtajuutta” tuottavat. Tällöin on tärkeää, että käytetyt teoreettiset käsitekehikot pureutuvat tarkasteltavien ilmiöiden ytimeen ja auttavat niiden mielekkyyden arvioimisessa? Tavoitellaanko suomalaisessa alueellisten innovaatioympäristöjen tutkimuksessa ”absoluuttista johtajuutta” alan käsitteistön kehittämiseksi?

Kollektiivinen oppimisprosessi tieteessä on tietysti kansainvälinen. Mutta jos sovelletaan Vesa Harmaakorven ansiokkaasti esittelemää käytäntölähtöisyyden ideaa tieteeseen, voidaan päätellä, että sovelletun teoriankin pitää olla käytäntölähtöistä, eräänlaista suomalaisissa tutkimuskäytännöissä kehitettyä ”lähiteoriaa”. Muualta omaksutun teorian sijasta ”lähiteoreettinen” tutkimus- asenne auttaisi haastamaan, purkamaan ja edistämään kansainvälistä keskustelua. Sen avulla voisi muun muassa arvioida evolutionaarisen lähestymistavan aitoja hyötyjä aluetieteellisessä tutkimuksessa. Monissa kirjan luvuissa on toki omaehtoisuutta. Se ei kuitenkaan ole kirjan

hallitseva juonne. Jos esimerkiksi japanilaisten liiketaloustieteilijöiden käsite ”ba” rantautuu luontevasti suomalaisten aluetieteilijöiden teksteihin, voisivat suomalaislähtöiset teoreettiset ja käsitteelliset ideat kulkeutua vastavuoroisesti muualle.

Kirjoittajat puhuvat hauskaasti tutkimusmatkailusta (*exploration*). Onko se heidän työssään tutkimusmatkailua johonkin aidosti uuteen, vai jo muualla löydettyyn ja Suomessa uuteen (eli onko kyseessä olemassa olevan osaamisen hyödyntäminen; *exploitation*)? Lukemani perusteella vastaan ”kyllä” ja ”ei”. Teoksessa tuotetaan suomenkielistä tulkintaa käynnissä olevasta kansainvälisestä keskustelusta. Se, mitä omilla tutkimusmatkoilla löydetään, on suhteutettava selkeämmin tieteenalalla vallitseviin näkemyksiin. Tästä teoksessa on orastavia viitteitä. Vahva näyttö syntyy kaiketi Tahko Pihkalan hengessä sitkeän ”hitaasti kiihuhaen”. Lukemani perusteella uskon, että tällainen akateemisen kunnan kohotus on käynnissä alueellisten innovaatioympäristöjen tutkijajoukossa.

Vaikka yliopistoissa osallistutaan ajan hengen mukaisesti suomalaisen elinkeinoelämän kehittämiseen sen ehdoilla, ”käytäntölähtöisesti”, haluaisin kannustaa suomalaista aluetieteellistä tutkimusta kehittymään erityisesti omilla ehdoillaan, tutkijayhteisölähtöisesti.

KIRJALLISUUS:

- The Legatum Prosperity Index (2009). 4.11.2009. <www.prosperity.com>
The Global Competitiveness Report 2009–2010 (2009). World Economic Forum. 4.11.2009. <www.weforum.org>

PÄIVI OINAS

Talousmaantiede,

Turun kauppar korkeakoulu